

ВІДГУК

офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора
Курлянд Зінаїди Наумівни
на дисертаційне дослідження Романишиної Оксани Ярославівни на тему:
«Теоретичні і методичні основи формування професійної ідентичності
майбутніх учителів засобами інформаційних технологій»,
представленої на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук
за спеціальністю 13.00.04. – теорія та методика професійної освіти.

Актуальність дослідження, що розглядається, зумовлена інтеграційними процесами, які відповідають вимогам глобалізації і потребують радикальних змін, особливо у вищій педагогічній освіті. В цьому аспекті актуалізується проблема формування сучасного вчителя, яка тісно пов'язана з його професіоналізацією та формуванням професійної ідентичності. Саме ця ідентичність зумовлює професійне становлення майбутнього фахівця як професіонала. Водночас, в умовах сьогодення підготовка майбутніх учителів не може оминати цілу низку інновацій, пов'язаних із використанням сучасних технологій, зокрема інформаційних. Формування професійної ідентичності майбутніх вчителів стає невід'ємною складовою їхнього особистісного зростання і становлення в їхній свідомості образу професії, завдяки чому вони краще адаптуються на робочому місці, активніше долають труднощі, які виникають під час роботи в навчальних закладах тощо.

Згідно з цим, цілком слушно виникає проблема визначення теоретичних і методичних основ формування професійної ідентичності майбутніх учителів засобами інформаційних технологій, які потребують розв'язання в контексті реформування вищої педагогічної освіти відповідно до вимог Болонського процесу. Зважаючи на це, проблема формування професійної ідентичності майбутніх учителів потребує принципово нового підходу, в якому б органічно поєднувалися традиційні та інноваційні підходи, зокрема з використанням засобів інформаційних технологій.

Відтак, тема дисертаційного дослідження О. Я. Романишиної є актуальною з погляду принципово нового підходу до професійної підготовки майбутніх учителів, а отже доцільною в контексті наукового пошуку. Можна стверджувати, що в роботі яскраво виражений міждисциплінарний характер, оскільки проблема розглядається як в освітньо-педагогічному, так і соціально-значущому аспектах.

Аналіз наукових звітів щодо зазначеної теми дозволив дослідниці виявити низку суперечностей методологічного, теоретичного і практико-

технологічного рівнів, що свідчить про недостатню вивченість цієї проблеми в умовах теперішнього часу. Насамперед – це відсутність ґрунтовних розробок, пов'язаних із формуванням професійної ідентичності в умовах педагогіки вищої школи, недостатньою розробкою нових інформаційних технологій, пов'язаних із формуванням професійної ідентичності майбутніх учителів і т. ін.

Слід зазначити, що дисертаційне дослідження складає невід'ємну частину наукового напрямку «Особистісно-професійний розвиток педагога в процесі підготовки до інноваційної діяльності» Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Структура дисертації ретельно продумана, логічно побудована і складається зі ВСТУПУ, п'яти розділів, у яких презентовано розв'язання завдань дослідження, загальних **ВИСНОВКІВ**, **СПИСКУ ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ** –477 праць, із них 30 – англійською мовою (1– французькою) та **ДОДАТКІВ**, в яких представлено опис програми навчальної дисципліни «Сучасні інформаційні технології в навчальному процесі», сукупність різноманітних тестових методик, спрямованих на визначення певного рівня професійної ідентичності майбутніх учителів, результати успішності студентів I курсу, які брали участь у дослідно-експериментальній роботі, програму тренінгу з формування професійної ідентичності для майбутніх учителів тощо.

У процесі роботи щодо зазначеної проблеми О. Я. Романишиною було вдало визначено мету дослідження, яка передбачала теоретико-методологічне і методичне обґрунтування, експериментальну перевірку педагогічної системи формування професійної ідентичності майбутніх учителів засобами інформаційних технологій. Відповідно до мети визначено 7 завдань дослідження та його концепція, що розгортається на методологічному, теоретичному і практичному рівнях з урахуванням взаємозв'язку і взаємодії системного, компетентнісного, інтегративного, діяльнісного, праксеологічного, акмеологічного, аксіологічного, синергетичного, особистісно-орієнтовного та інтегративно-особистісного підходів.

На наш погляд, сукупна дія цих підходів до формування професійної ідентичності майбутніх учителів створює так званий мультиплікативний ефект, результативна дія якого, за умов правильного спрямування, набагато перевищує їх простий сумарний результат, унаслідок їхньої взаємодії і взаємовпливу.

У такий спосіб теоретично обґрунтована концепція формування ПІ

(професійної ідентичності) майбутніх учителів засобами ІТ (інформаційних технологій), а отже створюється методологічне підґрунтя дисертаційної роботи. Все вищезазначене дає підстави схвалити концепцію наукового пошуку, в якому чітко визначено гіпотезу, що поетапно перевіряється в процесі педагогічного експерименту і спрямовується на розробку й обґрунтування педагогічної системи формування ПІ майбутніх учителів засобами ІТ у педагогічних вишах. Зазначимо, що під час проведення експериментальної роботи О. Романишина використовує не тільки комплекс теоретичних і емпіричних методів, але й електронний навчально-методичний комплекс забезпечення формування ПІ майбутніх учителів засобами ІТ, методи математичної статистики (обчислення t – критерію Ст'юдента), які переконливо засвідчили позитивні зміни, що відбулися в експериментальних групах та їх достовірність.

У першому розділі: «Методичні основи професійної підготовки майбутнього вчителя» авторка розкриває філософські принципи професійної підготовки майбутніх учителів, у якому наскрізно простежується врахування в них специфіки формування професійної ідентичності. В основу цього процесу Оксана Ярославівна покладає інтеграцію багатьох філософських підходів, зокрема гносеологічного, комплексного, особистісного, акмеологічного, синергетичного, аксіологічного і праксеологічного, що поєднують у собі теоретико-процесуальний аспект формування професійної ідентичності. Завдяки цьому, дослідниця їх оцінює, аналізує спрямованість цього процесу на різних рівнях методології: філософському, загальнонауковому, конкретно-науковому і практико-технологічному. При цьому авторка наголошує найбільшу практичну спрямованість праксеологічного підходу, який надає майбутнім учителям можливість набувати певного досвіду педагогічних дій та вчинків, необхідних у майбутній педагогічній діяльності, які сприятимуть формуванню їхньої професійної ідентичності.

У другому розділі «Теоретичні основи формування професійної ідентичності майбутніх учителів у процесі фахової підготовки» змістовим центром виступає авторське визначення професійної ідентичності як сукупності емоційно-поведінкових та когнітивних проявів особистості в процесі професійного розвитку та уявлень про власні професійні можливості, здібності. О. Я. Романишина простежує співвідношення вимог довколишнього середовища до майбутнього вчителя і його спроможності відповідати цим вимогам. Згідно з презентованим визначенням, авторкою виокремлено компоненти, критерії та показники сформованості

професійної ідентичності: когнітивний, мотиваційний, емоційно-ціннісний, емпатійний, комунікативний, діяльнісно-практичний, кожний з яких вимірюється за відповідними критеріями, що уможливорює надавати їм не лише якісну, а й кількісну характеристики.

Цілком слушно О. Я. Романишина визначає низку чинників, що впливають на досліджуваний феномен. Викликає схвалення намагання дослідниці з'ясувати основні механізми розвитку і становлення професійної ідентичності, увиразнити поняття «ідентифікація» та «практичність», унаслідок чого нею презентовано власне визначення цього феномена, що, безперечно, має наукову новизну.

У третьому розділі «Інноваційні технології навчання в підготовці майбутніх учителів» найбільш яскраво проявляється наукова новизна дослідження, в якому авторка впроваджує нові освітні технології в навчальний процес, створює дидактичну модель навчального предмета й аналізує взаємозв'язок педагогічного проектування з педагогічними технологіями. Ретельний аналіз сучасних технологій: кредитно-трансферних, інформаційно-освітніх, особистісно-орієнтованих, інтерактивних, мультимедійних, технологій Веб. 2.0, хмарних технологій і т. ін. не лише значно розширює можливості пошуку необхідної інформації, але й дозволяє подивитися на свою майбутню професійну діяльність з іншого боку, коли, як стверджують більшість учених, набуття творчого досвіду, а саме – комбінування та модифікація відомих рішень призводить до досягнення нового результату, що задається зміною зовнішніх умов і безперечно може бути визнана як творчість. До здобутків цього розділу слід додати виокремлену дослідницею специфіку проектування як технологічного процесу, що передбачає досягнення відповідної професійної компетентності, на підставі якої і формується професійна ідентичність.

Четвертий розділ – «Обґрунтування педагогічної системи формування професійної ідентичності майбутніх учителів засобами інформаційних технологій» розкриває сутність четвертого завдання дослідження. Для розробки і впровадження цієї системи дослідниця визначає складові цієї системи, до яких віднесено: цільові орієнтації – дидактичні, розвивальні, виховні і соціальні, комплекс специфічних принципів: провідної ролі теоретичних знань; індивідуального підходу, навчання на високому рівні складності; вільного вибору; варіативності навчання; автономізації навчального процесу, співробітництво та взаємодопомога в навчанні тощо.

До розробленої педагогічної системи О. Я. Романишина залучає

також зміст навчальних дисциплін, в якому увиразнює особливості дисциплін педагогічного профілю; методологічні та педагогічні підходи, які впливають на досліджувальний конструкт: діяльнісний, інтегративний, компетентісний, акмологічний, особистісно-орієнтовний, гносеологічний і т.ін.

Викликає схвалення те, що авторкою розкриваються особливості кожного з підходів в аспекті розвитку студентів, як суб'єктів навчально-виховного процесу.

Дослідницею також виявлено психологічні та педагогічні умови, які забезпечують дієвість педагогічної системи формування професійної ідентичності майбутніх учителів, що також віддзеркалює наукову новизну дослідження.

Презентована авторкою модель педагогічної системи формування професійної ідентичності майбутніх учителів засобами інформаційних технологій унаочнює це утворення, яке має всі ознаки системи: її структуру, до якої залучається внутрішня організація систем; комунікативні властивості, що забезпечують взаємодії систем з навколишнім середовищем і з іншими системами, а також цілісність цієї системи, як невід'ємної частини системного підходу. Дослідницею презентована концепція удосконалення, завдяки якій здійснюється.

В п'ятому Розділі подано експериментальну перевірку ефективності змодельованої педагогічної системи формування професійної ідентичності майбутніх учителів засобами інформаційних технологій, тобто реалізується сьоме завдання дослідження. О. Я. Романишина аналізує результати констатувального етапу експерименту щодо стану сформованості професійної ідентичності майбутніх учителів, а також сутність формувального етапу експериментальної роботи, в якому увиразнювалися різновиди професійної ідентичності: розмита (дифузна), передчасна, мораторій і здобута ідентичність. Слід підкреслити, що формувальний експеримент охоплював студентів п'ятого курсу (спеціалістів, магістрів) різних факультетів, що дозволило авторці з'ясувати всю палітру досліджуваного феномена. Принагідно слід підкреслити, що науково-дослідницька робота Оксани Ярославівни з формування професійної ідентичності засобами ІТ тривала 6 років, а отримані результати переконливо засвідчили якісні та кількісні зміни, що відбулися в експериментальних групах, що також свідчать про успішне розв'язання поставлених завдань, а методи математичної статистики дозволили авторці довести вірогідність і надійність отриманих результатів, що підтвердили

результативність розробленої авторкою моделі педагогічної системи формування педагогічної ідентичності майбутніх учителів засобами ІТ.

Наукова новизна результатів, отриманих О. Я. Романишиною, визначається як теоретичними положеннями: розробленням і науковим обґрунтуванням концепції дослідження, побудова якої здійснювалася на різних рівнях: методологічному, системному праксеологічному та акмеологічному. Практична новизна дослідження була зумовлена формуванням професійної ідентичності майбутніх учнів засобами ІТ, а також в розробці авторкою методик реалізації педагогічної системи формування професійної ідентичності майбутніх учителів засобами ІТ. В аспекті теоретичних положень авторкою розроблена і науково обґрунтована концепція дослідження, визначено педагогічні і психологічні умови формування професійної ідентичності майбутніх учителів.

На практичному рівні наукова новизна визначається розробкою інноваційної методики, пов'язаною з її реалізацією. Достовірність отриманих результатів обумовлена теоретико-методологічним підґрунтям його вихідних положень, використанням методів відповідних об'єкту, меті і завданням дослідження, шестирічним терміном дослідження, впровадженні результатів роботи в навчально-виховний процес різних вишів України. Згідно вище переліченого можна розглядати дисертаційну роботу Романишеної Оксани Ярославівни як завершений, цілісний доробок в галузі теорії і методики професійної освіти.

Оцінюючи позитивно докторську дисертацію О. Я. Романишиної, висловлюємо деякі зауваження і побажання:

1. Визначаючи компетентнісний і праксеологічний підходи, авторка зазначає, що вони базувалися на визначенні цілей, змісту та методології професійної освіти. (с.13). В чому тоді полягає їхня різниця?
2. Виокремлюючи концептуальні засади формування професійної ідентичності майбутніх учителів, дисертантка наголошує на необхідності удосконалення автономізованого підходу, але в подальшому не розкриває його сутність і вплив на формування ПІ майбутніх учителів (с.14);
3. Що авторка розуміє під поняттям «ефективність»?
4. В чому полягають відмінності педагогічних і психологічних умов та сутність поняття «оптимальна педагогічна і психологічна умова»?
5. Розроблена О. Я. Романишиною модель названа структурно-функціонального, але які саме функції має на увазі дослідниця, на

зрозуміло, оскільки самі функції на малюнку і в тексті роботи не виокремлені.

6. Не зовсім зрозуміло яким чином студенти поділялися на ЕГ і КГ, чи були ці групи однорідними щодо професійної ідентичності?
7. Чому вивчався стан сформованості професійної компетентності (с. 255), а не професійної ідентичності?

Проте висловлені зауваження не зменшують високої наукової і практичної цінності проведеного дослідження, яке є концептуальним, цілісним, завершеним і вирішує вагому наукову проблему з теорії і методики професійної освіти та відповідає встановленим вимогам п.п. 9, 10, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України «від 24.07.2013р. № 567», а його автор, О. Я. Романишина, заслуговує на присвоєння наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04. – теорія та методика професійної освіти.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри педагогіки

ДЗ «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

З. Н. Курлянд

